

Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Mustafa Kemal University Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2013 ♦ Cilt/Volume: 10 ♦ Sayı/Issue: 23, s. 215-237

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE ELAZIĞ'DA EKONOMİK VE SOSYAL HAYAT (1954-1957)

Yrd. Doç. Dr. Emine PANCAR

Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, epancar01@gmail.com

Özet

Makalede Demokrat Parti döneminde Elazığ'daki ekonomik ve sosyal hayat çalışılmıştır. Çalışmada önce ekonomik hayat başlığı altında Demokrat Parti döneminde Elazığ'daki sanayi ve ticari gelişmeler, tarım ve hayvancılık alanında yapılan faaliyetler ve imar faaliyetleri incelenmiştir. İmar faaliyetleri kapsamında Demokrat Parti döneminde merkezde inşa edilen yapılar, şehir dışında yol ve köprü çalışmaları, şehir ve köy içme suyu çalışmaları irdelenmiştir. Çalışmanın ikinci başlığı ise sosyal hayattır. Bu başlık altında da 1954-1957 yılları arasında Elazığ'da ki eğitim, sağlık faaliyetleri ile sosyal hayat ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Elazığ, Demokrat Parti, Yerel Basın.

ECONOMIC AND SOCIAL LIFE IN ELAZIG DURING THE DEMOCRATIC PARTY RULERSHIP (1954-1957)

Abstract

The article studies the economic and social life in Elazığ during the Democratic Party rulership. In the study, primarily under the economic life topic, the industrial and commercial developments, activities in agriculture and stockbreeding and zoning practices in Elazığ have been analyzed. Within the scope of the zoning activities, the buildings constructed in the city center, road and bridge constructions in the suburban areas, potable water networks in both urban and rural areas during the Democratic Party period have been scrutinized. The second topic of the study is the social life. Under this topic, throughout the educational and healthcare activities in Elazığ between 1954-1957, the social life is presented.

Key Words: Elazığ, Democratic Party, Local Press.

Giriş

Elazığ, Doğu Anadolu'da Fırat nehrinin Murat koluna karışan Haringit suyunun geçtiği Uluova'nın kuzey kenarında, Harput kalesinin kurulmuş olduğu tepe eteğinde ve Harput'a 5 km uzaklıkta hafif meyilli zemin üzerine kurulmuş bir il merkezidir (Elazığ İl Yıllığı, 1970: 30). Elazığ bu bölgenin en eski beldesi olan Harput yerine kurulmuş bir şehirdir. Elazığ'ın ekonomik ve sosyal hayatını anlayabilmek için Harput'un eski tarihine bakmamız gerekir.

Harput, Basra-Bağdat ve Diyarbakır hattını takip ederek, Anadolu içlerinden İstanbul'a uzanan ipek ve baharat yolunu Malatya'ya bağlayan nokta üzerinde bulunması sebebiyle her çağda önemini korumuştur (Ünal, 1992: 89). Şehrin kurulduğu bölgede tarih içinde birçok devlet kurulmuştur. Bölge stratejik önemi nedeniyle geçmişte Türk Anadolu uygarlıklarına beşiklik yapmıştır (Alptekin, 1992: 45).

Harput 1516 yılı baharında Osmanlı kuvvetlerince fethedilmiş ve idari bakımdan Diyarbakır eyaletine bir sancak olarak bağlanmıştır. Osmanlı fethinden sonra Harput ve çevresinde ekonomik gelişmeyle birlikte nüfusta da ciddi artış olmuş ve 16. yy boyunca bölgede sakin ve müreffeh bir hayat sürülmüştür. 17. yy geldiğinde ise Celali isyanları ve uzun süren savaşların finansmanı için hükümetin vergi nispetlerini arttırması gibi sebeplerden ekonomik durum kötüleşmiş nüfus ise önemli ölçüde azalmıştır (Ünal, 1992: 89). Harput çok uluslu, çok dinli ve çok kültürlülüğün en iyi temsil edildiği yerlerden biri olmuştur. Müslüman nüfusun yanında farklı ırk ve mezheplere mensup Gayrimüslimlerde bulunmuştur. 1873-1877 tarihli salnameye göre Harput'ta ki 6.779 olan toplam nüfusun 4.155'i Müslüman, 2.624'ü ise Gayrimüslimdir. Yapıcı'nın tespitine göre Harput'un nüfus bakımından çok kalabalık bir şehir olmaması şehrin ovoiden yüksek bir tepede kurulmuş olmasındandır. Daha çok müdafaa maksatlı kurulmuş şehir kalabalık bir nüfusu barındırmaya elverişli değildir (Yapıcı, 2009: 40-45).

Harput şehir merkezi birbirine bitişik evler ve mahallelerden meydana geldiği ve savunma amaçlı kurulmuş bir şehir olduğu için merkez, bağ ve bahçe yetiştirmeye müsait değildir. Buna rağmen Harput'un güneyi yani ovaya bakan kısmı hariç doğu, kuzey ve batı tarafları büyük bahçelerden oluşmaktadır. Bu bakımdan şehir çevresinde yapılan bağcılık ve bahçeciliğin önemi büyüktür. Bağlarda yetişen üzümlerin yanında bahçelerde armut, dut, kiraz, elma, kayısı gibi pek çok meyve yetiştirilir. (Yapıcı, 2009:40-45) Şehrin güney ve güney batısında bulunan Uluova, Kuzey batısında bulunan Kuzuova tarım üretimi için son derece elverişli ve verimli topraklara sahiptir. Merkez kazada bir hayli at, kısrak, katır, inek, koyun benzeri hayvanlar hem beslenir hem de satılarak istifade edilir (Yapıcı, 2009: 85-91).

Harput çevrede üretilen malların ve dışarıdan gelen ticaret eşyalarının pazarlamasının yapıldığı Kuzeyde Pertek ve Çemişgezek, doğuda Palu, batıda Malatya ve güneyde Ergani, Maden gibi Fırat'ın sınırladığı geniş bir saha içerisinde

her zaman önemli bir ticari merkez olma özelliğini korumuştur. 1892-1893 salnamesine göre Harput şehir merkezinde bir ipek fabrikası, bir dabağhane, 850 dükkan, yirmi han, 800 dükkan, 12 bezirhane, bir ipek fabrikası, pek çok halı tezgahları bulunmaktadır (Yapıcı, 2009: 93-95).

Uzun yıllar Harput'a bağlı basit bir yerleşim merkezi olan bugünkü Elazığ şehrinin zamanla gelişerek tarihi Harput şehrinin yerine geçmesi, Harput'un önemini kaybederek, ticari ve ekonomik bakımdan silinmesine sebep olmuştur. 19.yüzyılın başlarından Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar, Elazığ coğrafi mevkii sebebiyle fazla ilerleme kaydedememiştir. Bununla beraber Doğu Anadolu Bölgesi'nde tarıma dayanan ekonomi bu dönemde Elazığ içinde geçerli olmuştur. Nüfusun büyük kısmı tarım sahasında çalışmıştır. Tarım sahasında bu dönemde Elazığ, Doğu Anadolu Bölgesinin en gelişmiş yerlerinden biri haline gelmiştir (Yılmazçelik, 1999: 261). Cumhuriyet sonrasında ise Elazığ şehri ülke ekonomisinin içinde bulunduğu sıkıntılardan doğrudan etkilenmiştir. Özellikle 1940-1945 yılları arasında büyük merkezlere vuku bulan göçler yüzünden 23 bin nüfuslu küçük bir şehir haline dönüşmüştür (Elazığ İl Yıllığı, 1970: 35). Gerek Elazığ'ın yeni şehirleşmeye başlaması, gerekse düzenli yollara sahip bulunmaması ve limanlardan, ticaret merkezlerinden uzak bulunuşu, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Elazığ şehrinin en büyük sıkıntılarının biri olmuştur (Yılmazçelik, 1999: 267). Fakat II. Dünya Savaşı sonrası yirmi yıl içinde bölgesel kamu kuruluşlarının birçoğunun Elazığ'da toplanması, kara ve demiryolu şebekelerinin Elazığ'ı çevreye bağlaması; çimento, şeker, iplik fabrikaları gibi sanayi tesisleri ile istihdam hacminin artması, ticari hayatında yeni gelişmeler meydana getirmiş ve buna paralel olarak da şehir nüfusunda süratli bir artış görülmüştür. Bu gelişmeler içinde 1945 yılında 23 bine inen şehir nüfusu 1950 de 29 bine, 1955 de 41 bine, 1960 da 60 bine ulaşmıştır. (Elazığ İl Yıllığı, 1970:35) Bu bilgilerden Elazığ'da ki ekonomik canlanma ve nüfus artışının Demokrat Parti iktidar yıllarında yoğunluk kazandığı anlaşılmaktadır.

Demokrat Parti'nin siyasi, sosyal ve ekonomik hayattaki genel politikaları hakkında bir çok çalışma yapılmıştır. Fakat tek partili bir dönemden çok partili hayata geçiş gibi oldukça kritik bir dönemde iktidara gelmiş olan Demokrat Partinin yereldeki faaliyetleri, bu faaliyetlerin etkileri, başarı ve başarısızlıklarının ortaya konması noktasında önemli eksiklerin olduğu görülmüştür. Demokrat Partinin Türkiye siyasi hayatındaki yerinin de ancak yereldeki izlerinin tam olarak ortaya konmasıyla mümkün olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmada Elazığ'da Demokrat parti iktidarının önemli bir dönemi olan 1954-1957 yılları arası incelenmiştir. Çalışmanın 1950'den başlatılmamasının sebebi ise bu dönemdeki gazete sayısının yetersiz olmasıdır. Nitekim çalışmada Elazığ'ın 1950-1954 yılları, Demokrat Partinin genel politikaları doğrultusunda ve incelenen gazetelerde o yıllara dair verilen bilgilere atıflarda bulunmak suretiyle anlatılacak, doğrudan bir değerlendirmeye gidilmeyecektir.

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle Türkiye genelinde olduğu gibi Elazığ basın hayatında da canlanma başlamış ve gazete sayısı artmıştır (Temiz, 2000: 7-12). 1954'e gelindiğinde Elazığ'da beş tane gazetenin günlük olarak çıktığı görülmektedir. Fakat Elazığ basınında doğrudan Demokrat Partiye muhalif bir gazete görülmemiştir. Gazetelerin genel olarak ya Demokrat Parti taraftarı yada ortada yer almaya çalıştıkları ve yapılan haberlerin, yazılan köşe yazılarının bu doğrultuda olduğu görülmüştür. Bu sınırlılık nedeniyle köşe yazılarından alıntı yaparken gazetenin siyasi duruşunun belirtilmesine önem verilmiş ve daha çok Elazığ yerelinde hangi faaliyetlerin yapıldığı, buna halkın destek verip vermediği ve ne derece amaca ulaşılabilirdiği incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada o yıllarda Elazığ'da çıkartılan yerel gazeteler birincil kaynaklar olarak kullanılmıştır. Belirtilen dönemde Elazığ milletvekillerinin meclisteki konuşmaları da incelenerek, bölgesel sorunların meclis gündemine ne derece yansıtılabildiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Konuyla ilgili tetkik eserlerde değerlendirilerek incelenen dönem aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Demokrat Parti Döneminde Elazığ'da Ekonomik Hayat

Sanayi ve Ticaret

Sanayi bir toplumun ekonomik anlamda gelişmesi ve güçlenmesinde önemli bir faktördür (Kongar, 1998: 361). Türkiye'de Cumhuriyetin ilk dönemlerinde vazgeçilmez bir hedef olarak belirlenen sanayileşme çabalarının önünde üç temel sınırlılık olmuştur. Bunlar sermaye birikiminin yetersizliği, sanayileşme çabalarını yürütecek girişimci bir kesimin olmayışı ve sanayileşmenin ihtiyaç duyduğu işgücünün sağlanmasındaki sorunlardı (Takım, 2012: 169). 1923-1929 dönemi iktisat politikaları ve resmi iktisat görüşleri bakımından 1908-1922 dönemi ile şaşılacak bir süreklilik içindedir. Devlet desteğiyle bir yerli ve milli burjuvazi "yetiştirilmesi"ni kalkınma ve modernleşmenin temel mekanizması olarak gören yaklaşım, 1923 sonrası iktisat politikalarına ve atmosferine tamamen damgasını vurmuştur. 1930-1939 dönemi iktisat politikalarında ise iki belirleyici özellik vardır: Korumacılık ve devletçilik. Bu dönem iktisat politikalarının yöneldiği amaç ve elde edilen sonuçlar bakımından ilk sanayileşme dönemi olarak nitelendirilmektedir. Bu yıllarda dünya ekonomisi büyük buhranın içinde sürüklenirken Türkiye ekonomisi dışı kapanarak ve devlet eliyle bir milli sanayileşme denemesi içine girmiştir (Boratav, 2011: 311-332). Sanayi alanında, demiryolunda, deniz ulaşımının bir kesiminde doğrudan devlet yatırımcılığı ve işletmeciliği, tarım ürünlerinin ihracatında devlet öncülüğünde bir kooperatifleşme, dış ticarete kontenjan ve takas sistemine gidilmesi, bankacılık kesiminde Merkez Bankasının kurulması gibi müdahale şekilleri dönemin ekonomi politikalarına damgasını vurmuştur (Tekeli-İlkin, 2004: 240).

Türkiye II. Dünya Savaşı'na girmemiş ise de savaş ekonomisini tüm ağırlığıyla yaşamıştır. Yetişkin nüfusun büyük bir bölümünün askere alınması üretimde büyük düşmelere yol açmıştır. Savaş öncesinde başlayan planlama çalışmaları ve sanayi yatırım programları, sanayi harcamalarının bütçeye hakim olmasıyla tümüyle ertelenmiştir. Dönemin hükümetleri azalan üretim ve ithalat koşullarında oluşan darlıkların ve önlenemeyen enflasyonist baskıların halk yığınlarının tahammül sınırını aşmasını önlemek için ekonomik hayatı düzenlemede devlete geniş yetkiler veren uygulamalara gitmişlerdir. Nitekim bu yıllar tüm üretken sektörlerin ve milli gelirin daraldığı yıllar olarak ortaya çıkmıştır. 1946 yılı ise siyasi olduğu kadar iktisadi bakımdan da bir dönüm noktası olmuştur. On altı yıldır izlenen kapalı, korumacı, dış dengeye dayalı ve içe dönük iktisat politikaları adım adım genişletilmiş, ithalat serbestleştirilerek artırılmış, dış açıklar kronikleşmeye başlamış, dolayısıyla dış yardım, kredi ve yabancı sermaye yatırımları ile ayakta duran bir ekonomik yapı oluşmuştur¹ (Boratav, 2011: 338-339).

Demokrat Parti de iktidara geldikten sonra Türkiye'nin iktisadi anlamda büyümesini gerçekleştirebilmek için dış borçlanmaya, yabancı sermayeye ve dış hibelere kapıyı kapatmamıştır. İktidar elde ettiği imkânları tarımsal üretimin arttırılmasında, tarımda makineleşmede, pazar alanlarının oluşturulmasında, alt yapı ve ulaşım alanlarında değerlendirmiştir (Çoşar, 2005: 31-32; Kepenek, 2012: 108-109). Ekonomik kalkınma için gerekli ve yeterli kaynağa sahip olmayan Türkiye tüm umudunu dış yardımlara bağlamıştır. Dış yardımlardan yararlanmanın temel koşulu ise sanayileşmeden vazgeçmek ve onun yerine tarım sektörü öncülüğünde bir kalkınma modeli benimsemektir. Türkiye'ye yapılacak yardımları değerlendirmek üzere gelen uzman heyetler de hazırladıkları raporlarda Türkiye'nin tarımsal potansiyelinin yüksek olduğu ve üretimi arttırmanın mümkün olduğunu belirterek, sermaye kıtlığı, teçhizat darlığı ve altyapı yetersizlikleri giderildiğinde verimin hızla artacağını belirtmişlerdir. Nitekim DP siyasal tabanın ağırlıklı olarak köylüye ve kırsal bölgeye dayalı olması iktidarının devamı için bu yönde bir politika izlemesini doğurmuştur (Oktar-Varlı, 2010: 10). Bu nedenle 1946-1953 yılları tarımsal gelişme yılları olarak nitelendirilmektedir. Tarım kesiminin milli hasıla içindeki payı 1946-47 ortalaması % 43.6 iken, 1952-1953'te bu oran %44.7'ye çıkmıştır. Aynı yıllarda sanayi sektörünün payı ise %15.2'den %13.4'e düşmüştür (Boratav, 2011: 344; Takım, 2012: 169). Fakat tarımdaki bu büyüme ıslah edilmiş tarım yöntemleri, sulama ya da suni gübre kullanımı yoluyla değil, ekili alanların daha çok genişletilmesi ve fevkalade iyi giden hava koşullarının eşlik etmesi ile ulaşılmış bir durumdur. Nitekim havalar kötüleşince tarım kesiminin güçsüzlüğü ortaya çıkmış ve Türkiye yeniden buğday ithal etmek zorunda kalmıştır (Zürcher, 2001: 332).

1954-1961 yılları arası ise "ekonominin görece bir durgunluk içinde dalgalanmalara tabi olduğu, ihraç mallarına yönelik talepteki düşme ve dış

---

¹ Koçak, yeni dönemin iktisadi politikalarına yönelik eleştirilerle başladığını belirtmiş ve bu eleştirilerin hangi aşamalardan geçtiği hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. Koçak, 2010:62 vd.

kaynakların belli bir düzeyi aşamaması yüzünden doğan dış tıkanmaya tepki olarak ithalat sınırlamalarına gidildiği dönem" olarak ifade edilmiştir. "Liberal Demokrat Parti, ekonomik zorlamalar sonunda, bir yandan kontrollü bir dış ticaret rejimine, öte yandan da tüketim mallarındaki daralmaları telafi etmeyi amaçlayan ve önemli ölçüde devlet yatırımlarıyla gerçekleştirilen bir ithal ikamesi politikasına angaje olmuştur." Kepenek'e göre de bu dönemde daha fazla dış kaynak kullanılmasının ekonomik ve toplumsal dönüşüme olumlu katkısı olmakla birlikte, ekonominin dış kaynakların varlığına daha bağımlı duruma gelmesi, özellikle üretimin dış kaynak sağlanması koşuluna bağlanması dönemin temel özelliklerinden biridir (Boratav, 2011: 347; Kepenek, 2012: 117-125). Sanayi kesiminin de bu dönemde göreceli durgunluğuna rağmen yine de tarıma göre daha hızlı bir büyüme gerçekleştirdiği görülmektedir. Sanayi kesiminin iç bileşiminde bu dönemde önemli değişimler gerçekleşmiştir. Şeker ve çimento sanayisine dönük kamu yatırımları, bu iki ürünün iç talebinin karşılanmasını sağlamış, kamu kesimi, çay, tütün, demir-çelik, kağıt gibi üretim kollarında devletçi dönemin yatırımları nedeniyle egemen olmaya devam etmiştir (Boratav, 2011: 351). İncelenen dönemde ki genel ekonomik durum ve DP'nin izlediği ekonomi politikası kısaca ortaya konmaya çalışıldıktan sonra incelemenin asıl konusu olan genel durumun yereldeki izlerini takip etmeye çalışalım.

Demokrat Partinin iktidara geldiği yıllarda Türkiye genelinde basın hayatındaki canlanma Elazığ'da da görülmektedir. Bu dönemde Elazığ gazetesi gibi iktidar taraftarı gazeteler de Demokrat Partinin ekonomi politikalarını övücü bir çok yazı yayınlanmıştır. Bu yazılara temkinli yaklaşmak gerekmele birlikte, yazılar dönem hakkında ayrıntılı bilgiler vermesi bakımından önemlidir. Elazığ'da sanayi ve ticaret alanındaki durum ile alakalı Ocak 1954 tarihinde Av. Dursun Çolakoğlu Elazığ gazetesinde "Elazığ Nasıl Kalkınır" isimli bir köşe yazısı kaleme almıştır. Yazıda, 1940 yılında Elazığ şehir nüfusunun 30 binden 1946-47 senesine kadar 23 bine düştüğü, Adana ve İzmir'e göçlerin yaşandığı, birçok esnafın işyerlerini kapattığı, bunun nedeninin de politikacıların kısır tartışmalarla uğraşmasından kaynaklandığı belirtilmiştir. Çolakoğlu yazısının devamında; son birkaç sene içinde politikadaki değişimle gözle görülür gelişmelerin yaşandığını, nüfusun tekrar 30 bin civarına geldiğini, esnafın iş hacminin yükseldiğini, inşaatların hızla yükseldiğini, şeker ve çimento fabrikalarının kurulmaya başlandığını, yakın zamanda dokuma sanayinin kurulacağını anlatmıştır (Elazığ Gazetesi, 23.1.1954: 1-2).

Çolakoğlu 12 Şubat 1954 tarihinde "Demokrat Parti İktidarı ve Elazığ" isimli köşe yazısında ise; Elazığ'ın uzun süre bakımsızlık ve himayesizlik yüzünden varlık gösteremediğini, Demokrat Parti iktidara geldikten sonra Elazığ'ın layık olduğu itibarı kazandığını, makûs talihinin düzeldiğini belirttikten sonra sanayi ve kültürel tesislerin açılmaya başladığını, köylünün yüzünün gülmeye başladığını, işçinin hak ettiği değeri aldığını ve tüccarın iş hacminin yükseldiğini belirtmiştir (Elazığ Gazetesi, 12.2.1954: 1-2).

Elazığ gazetesi başyazarı olan Ömer Sanaç "Şeker Fabrikaları" isimli köşe yazısında 1950 yılına kadar Türkiye'de Alpulu, Eskişehir, Turhal, Uşak, Adapazarı'nda şeker fabrikalarının kurulduğunu, Amasya, Konya ve Kütahya şeker fabrikalarının kurulmakta olduğunu, Susurluk, Burdur, Kayseri, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Malatya şeker fabrikalarının ise ihalesinin yapıldığını aktarmıştır. Şeker fabrikalarının kuruluş finansmanları arasında fabrikaların kurulduğu yerdeki sanayi kalkınma şirketleri, çiftçi kooperatifleri, özel sermayeli bankalar (Örneğin İş Bankası ortaklardan biridir), devlet bankaları (Örneğin Ziraat ve Sümerbank ortaklıkları mevcuttur), Şeker Fabrikaları Türk A.Ş. bulunduğunu belirtmiştir. Sanaç köşesindeki yazısında devamlı; 1950'ye kadar 4 şeker fabrikası mevcutken 1950- 1953 arasında 12 adet şeker fabrikasının ihalesi yapılarak temellerinin atıldığını, DP'nin iktidarının temin ettiği bu müspet neticelerin memnuniyet verici olduğunu belirtmiştir. Yazılardan Elazığ gazetesinin DP çizgisindeki duruşu açık bir şekilde görülmektedir. Demokrat Parti milletvekili Sanaç bir çok köşe yazısında Demokrat Partinin faaliyetlerine vurgu yapmış ve bu faaliyetlerden övgüyle bahsetmiştir. Bu yazıların halkın bilgilendirilmesi yanı sıra DP'ye olan bağlılığın devamı için yazıldığı düşünülebilir. Sanaç'ın Elazığ gazetesindeki bir çok yazısında şehrin her bakımdan mamur hale getirilmesi noktasında adeta şehrin sözcülüğünü üstlenmiş olmasına karşı meclisteki konuşmaları incelendiğinde Elazığ'ın sorunlarının meclis gündemine taşınması noktasında çok etkisiz kaldığı görülmektedir. Aslında sadece Sanaç değil DP Elazığ milletvekilleri bölgenin sıkıntılarını gündeme getirme noktasında mecliste oldukça yetersiz kalmışlardır. Oysa gazetelerde yazılan yazılarda, il çapında yapılan ziyaretlerde bu döneme kadar sanayi ve ticari bakımdan ihmal edilmiş olan şehrin haklı istekleri net bir şekilde dile getirilmeye çalışılmıştır. Fakat aynı kararlılık sorunların çözümünü noktasında mecliste gösterilememiştir. (Elazığ Gazetesi, 30.1.1954, s.1-2)

Demokrat Parti döneminde Elazığ'da yapılan icraatları Elazığ gazetesinde köşe yazarı Hikmet Samuk "Seçimler Yaklaşırken" isimli yazısında şu şekilde anlatmıştır; "Elazığ, daha önceleri komşu bir ile bağlanması söz konusu iken iş başındaki hükümet sayesinde hak ettiği konuma gelmiştir. Dört sene zarfında 1956 yılında açılması planlanan hidroelektrik santrali kurulmuş, şeker fabrikasının ihalesi yapılmış, Doğu üniversitesinin birkaç fakültesi açılmış, birkaç milli bankanın şubesi açılmış, ovaları yüzlerce ziraat makineleriyle donatılmış, şahsi birçok bina yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir." (Elazığ Gazetesi, 3.2.1954, s.1-3)

Şehirde yeni iş alanlarının açılması, ekonomik canlılığın sağlanması için Elazığ'da şeker fabrikasının kurulması amacıyla yoğun çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında Elazığ Valiliği, bakanlığa konuyla ilgili girişimde bulunmuştur. 20 Ocak 1954 tarihinde şeker fabrikasının kurulması için ihale yapılmıştır. (Turan Gazetesi, 1.1.1954, s.1; Elazığ Gazetesi, 21.1.1954, s.1; Elazığ il Yıllığı, 1970:158) Mayıs 1954 tarihinde Şeker Fabrikaları Genel Müdürlüğü tarafından Elazığ'da Pancar Ekiciler İstihsal Kooperatifinin kurulması kararlaştırılmıştır. Haziran 1954

Emine PANCAR

tarihinde Elazığ Çimento Sanayi Şirketi ismiyle bir anonim şirket kurularak şeker fabrikasının sondajlama çalışmasına başlanmıştır. (Elazığ Gazetesi, 11.1.1954, s.1; 28.4.1954, s.2; 22.6.1954, s.1) Şubat 1955 tarihinde ise şeker fabrikasının içme'de inşaatına başlanmıştır. Bu gelişmeler yaşanırken Şeker Pancarı İstihsal Kooperatifi de bölgedeki pancar ekicilerinin kayıtlarını almaya başlamıştır. (Elazığ Gazetesi, 3.2.1955, s.1)

Şeker fabrikasının inşaatına başlanmasıyla bölge genişlemeye müsait bir hale gelmiştir. Öyle ki şeker fabrikası civarında yeni yerleşim yerleri kurulmuş, otel, lokanta açmak üzere fabrika civarında arsa satın alma işlemleri başlamıştır. Bu gelişmeler üzerine valilik, il idare heyeti ve il daimi meclisi aldıkları bir kararla içme nahiyesinin merkezini Habusu'dan şeker fabrikası civarına nakletmişlerdir. Elazığ şeker fabrikası 1 Ekim 1956 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes ve birçok milletvekilinin katıldığı bir törenle hizmete açılmıştır. 1950 yılında Türkiye'de toplamda 4 adet şeker fabrikası bulunmaktayken 1950-1954 tarihleri arasında 7 adet şeker fabrikası açılmıştır. Elazığ şeker fabrikasıyla beraber Erzurum, Erzincan ve Malatya şeker fabrikaları da açılmış bu şekilde Türkiye'deki şeker fabrikaları sayısı on beşe yükselmiştir.² (Yeni Harput Gazetesi, 2.10.1956, s.1; Elazığ Gazetesi, 7.1.1956, s.2; 1.10.1956, s.1; 1.10.1956, s.1; 3.10.1956, s.1)

Demokrat Parti döneminde Elazığ'da sanayi faaliyetleri kapsamında 1952 yılında özel sermaye ile iplik ve dokuma fabrikasının inşaatına başlanmıştır. 1 milyon sermayeli bu fabrikanın 1954 yılı sonunda bitirilmesi planlanmıştır. Elazığ'da iplik ve dokuma fabrikasının haricinde Şubat 1954 tarihinde özel sermaye ile un, makarna ve oksijen imal edecek olan üç tane fabrikanın kurulması için çalışma başlatılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 19.2.1954, s.1-2) Bu çalışmalar Haziran 1954 tarihinde neticelenmiş ve Elazığ'da dört fabrikanın kurulması kesinleşmiştir. Elazığ işadamlarından olan Hamdi Başaran, Hüseyin Dinç, Ali Tuncay ve Fikret Bebe'nin teşebbüs ve yatırımlarıyla un, makarna, oksijen ve bitkisel yağ fabrikalarının temelleri Elazığ Valisi Hıfzı Ege'nin de katıldığı bir törenle 17 Haziran 1954 tarihinde atılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 18.6.1954, s.1)

Gazetelerde ısrarlı bir şekilde bölgenin ihtiyaçlarının dile getirilmesi, yerel idarecilerin Elazığ'ın ekonomik kalkınması için büyük gayret göstermeleri, yerelde kurulan kooperatif ve derneklerin faaliyetleri neticesinde Elazığ'da 1954-1957

---

² Karpat yapılan açılışları şöyle değerlendirmiştir: "DP, kitleler için asıl önemli olanın ekonomik refah olduğunu savunuyordu. Yalnızca küçük bir grup aydının talep ettiği siyasal özgürlüğün yanında ekonomik refah çok daha değerliydi...İktidar partisi, ekonomik kalkınmanın kırsalda ekonomik ve sosyal anlamda devrim yaptığını ve yeni istihdam alanları yaratarak yaşam standartlarını yükselttiğini ileri sürüyordu. Bu iddiasını kanıtlama peşinde olan Demokrat Parti, seçim arifesinde bir dizi açılış töreni düzenlemeye girişti: Fabrikalar, yollar, konut projeleri vb. için halka büyük ölçüde duyurulan açılış merasimleri düzenlediler." Karpat, 2012:100.

tarihleri arasında imalat sanayi adına ilerleme kaydedildiği görülmektedir. Yereldeki bu gayretler hükümetin genel ekonomik politikası ile uyumlu şekilde yürütülerek Elazığ'ın ekonomik hayatının canlanmasında etkili olmuştur.

Tarım ve Hayvancılık

Osmanlı Devletinden beri tarımsal faaliyetler Türkiye'de iktisadi hayatın önemli bir parçası olmuştur. Sanayi ve ticaretin dayanağı ve hammaddesi de yine tarım ve zirai üretim ürünleridir. Cumhuriyetin ilk yıllarında tarımsal faaliyetler devlet eliyle desteklenmeye çalışılarak çiftçilere teşvik edici bir takım haklar tanınmıştır. Demokrat Parti döneminde de devlet tarafından çiftçilere uygun krediler verilmesi ve yeni arazilerin dağıtılması sayesinde köylü zamanla kendi toprağının sahibi olmuştur. (Oktar, 2010:12)

DP'nin 1954 seçimlerinden sonraki dönemde okunan hükümet programında tarıma önem verileceği, bunun sadece tarımsal faaliyetler olarak algılanmaması gerektiği, hayvancılığın da devlet teşvikiyle yapılacağından bahsedilmiştir.(Baytal, 2007:554-555) Menderes seçimi kazanmasının ardından yaptığı bir konuşmasında şöyle demiştir: "Türkiye'nin %80'ni köylerde yaşıyor. Köylerde üretim toprağa bağlıdır. Toprak iyi tohum ister, makine ister, sulama ister. Köylümüz bunu bir başına yapamaz. Devlet olarak ona elimizi uzatmamız gerekli. Ziraat Bankası yoluyla, kooperatif yoluyla ucuz faizli krediler sağlayacağız. Köylümüz bunları kullanarak makine alacak. Tohumunu ithal edeceğiz, onu ekecek, ucuz gübre sağlayacağız, onu kullanacak. Bunlarda yetmez. Malını pazara götürmesi için yolunu yapacağız, sağlığını koruyabilmek için içme suyunu getireceğiz. Bu da yetmez. Mahsulünü değer fiyatıyla satmasını temin edeceğiz. Toprağa dayanan istihsal denilince buna karayolları politikası, büyük sulama tesisleri, limanlar girer. Bütün bunları yapmak için paraya ihtiyaç vardır. Maliye Vekili arkadaşımız kesenin ağzını açmanın çarelerini arayacaktır." (Oktar- Varlı, 2010:7; Ağaoğlu, 2011:87-88) Her şeyi köylünün ayağına götüreceği vaadiyle yola çıkan DP, köylünün çok yönlü ihtiyaçlarının karşılanmasını birinci vazife olarak görmüştür. Konuşmada belirtilenlerin gerçekleştirilmesi adına verilen çaba Elazığ'da da açık bir şekilde görülmektedir. Memleketin büyük çoğunluğunu oluşturan, tarım ve hayvancılıkla uğraşan köylünün ne makinesi, ne gübresi, ne yolu, ne suyu vardır. Temel ihtiyaçlar karşılanmadan daha ileri bir tarımsal üretime geçilemeyeceğinin farkında olan DP, köylünün ihtiyaçlarını öncelikli işleri arasına alarak bu yönde icraatlarda bulunacaktır.

Türkiye'nin uluslararası işbölümü içerisindeki rolünü tarımsal ürün ihracatçısı olarak belirlenmesinin de etkisiyle dönemin ekonomi politikaları bu doğrultuda şekillenmiştir. Dış konjonktürün avantajlarından yararlanarak, tarım öncelikli bir kalkınma projesi olarak uygulamaya konmuştur. Bu proje, ekilebilir tarımsal alanları arttırmak ve tarım sektörünün pazar ekonomisine daha büyük ölçüde açılımını sağlamak üzerine odaklanmıştır. (Oktar- Varlı, 2010:7) Hükümetin ekonominin temeli sayılan tarıma büyük önem vermesine karşı 1954'ten sonra kötü hava

koşulları ile Kore Savaşı yıllarında Türkiye'nin geleneksel ihraç maddesi olan tarım ürünlerine artan talebin savaşın sona ermesiyle düşmüş olması ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. (Baytal, 2007:554-555) Bu durum dış ticarete öncelik veren DP hükümetinin politikalarını gerçekleştirmeye yönelik elverişli koşulların ortadan kalkmasına sebep olmuştur. (Baytal, 2007:554-555) Belirtilen yıllarda sanayi büyüme hızına göre tarımsal büyüme hızı gerilerde kalmıştır.

Girişte de belirtildiği gibi Elazığ, başta Harput ovası, Uluova ve Kuzuova olmak üzere tarımsal faaliyetlere müsait bir konumdadır. Tarımsal faaliyetler kapsamında buğday, arpa, burçak, mısır, nohut, gilgil, genegercik, zikrek, susam, karaçörek otu, küşne, fik, darı, yazlık, pirinç, pamuk vb. birçok ürün yetiştirilmektedir. (Yapıcı, 2009:89-90) Elazığ'da tarımsal faaliyetler Osmanlı'dan günümüze sürekli bir gelişme kaydetmiştir. Tarımda verimliliği geliştirmek için birçok yatırım yapılmıştır. Bu yatırımlar Demokrat Parti döneminde de devam etmiştir.

DP'nin özellikle 1950-1953 yılları arasında tarımda makineleşme yolunda yürüttüğü faaliyetler Elazığ'da da takip edilebilmektedir. Bu dönemde Elazığ'da tarımı geliştirmek amacıyla 1952 yılında Zirai Donatım Kurumu faaliyete geçmiştir. Bu kurum 1952 yılı içinde 1 adet traktör, 5 adet traktör pulu, 17 adet çift atlı araba, 1 adet su pompası, 1 adet hayvan pulluğu, 1 ton kimyevi gübre çiftçiye dağıtmıştır. (Elazığ Gazetesi, 27.4.1954, s.2) 1953 yılında 1490 ton buğday tohumu borçlanma yoluyla, 18 ton pamuk tohumu ise hibe yoluyla Elazığ merkez köylerine dağıtılmıştır. (Turan Gazetesi, 6.3.1954, s.1) Elazığ'ın merkez, Maden'in Kezin köyü ve Sivrice'nin Mercumut köyünde birer Tohum Temizleme Evi inşa edilerek makineleri faaliyete geçmiş, Molta köyünde pamuk deneme tarlası, 15 köyde ise şeker pancarı tecrübe ekimleri yapılmış ve bunlardan olumlu neticeler alınmıştır. 1953 yılında fakir çiftçilere 250 kutu ipekböceği tohumu ücretsiz olarak verilmiş, 10 binden fazla yaprak fidanı dutu da yine ücretsiz dağıtılıp dutlukların yetiştirilmesi sağlanmıştır. (Elazığ Gazetesi, 22.6.1954, s.1) Merkeze bağlı Habusu köyünde motorlu değirmen ve cırcır makinesi, Şenoava köyünde motorlu un değirmeni faaliyete geçirilmiştir. 1953 yılında 15 adet traktör, 13 adet traktör pulluğu, 6 adet hayvan pulluğu, 13 adet kültüvator, 5 adet tırmık, 7 adet diskator, 12 adet hayvan kültüvatorü, 2 ton gübre, 1 adet çayır makinesi, 9 adet tırmık savurma makinesi, 5 adet mücadele tulumbası, 77 adet çift atlı araba, 3 adet traktör arabası köylüye satılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 28.4.1954, s.2)

Ocak 1954 tarihinde Vali Vekili Kazım Atakul'un başkanlığında Tarım Vekâleti Teşkilatının koordinasyon toplantısı yapılarak tarımsal konularla ilgili önemli kararlar alınmıştır. Demokrat Partinin tarım politikasıyla ilgili Elazığ gazetesinde Ömer Sanaç, "Hububat İstihsalimizdeki Artış ve Zirai Kredi" isimli köşe yazısında; Demokrat Partinin zirai istihsalini artırmak suretiyle memleketi toptan kalkındırmayı hedeflediğini, hükümetin üç buçuk yıl içinde çiftçinin zirai vasıtaları temin için azami ölçüde zirai kredi sağladığını belirtmiştir. Ziraat Müdürlüğü "Köye Doğru" ismiyle bir

ziraat gazetesi çıkarmayı planlamıştır. Ağustos 1955'te tohum üretme ve ıslah işinden sorumlu Devlet Üretim Çiftliği kurulması çalışmaları yapılmıştır. 1955 tarihi itibarıyla Elazığ'ın birçok bölgesinde pamuk yetiştiriciliği yapılmıştır. 1956 yılında Elazığ'da Pamuk Tarım Satış Kooperatifi kurulması kararlaştırılmıştır. Kooperatif pamuk satış zamanında pamuk borsasına denge getirmesi ve ortaklarına kredi tahsis etmeyi amaçlamıştır. 1955 yılında fidan yetiştiriciliğini teşvik için devlet tarafından fidanlık kurulmuş ve özellikle kavak ağacı ormanları oluşturulmasına öncelik verilmiştir. Eylül 1956 tarihinde Elazığ'a bağlı Yenice köyünde Teknik Ziraat Müdürlüğü tarafından sulama suyu tesisi yaptırılmış ve Elazığ Valisi Vefik Kitapçığıl'in katıldığı bir törenle açılışı yapılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 5.1.1954, s.1; 2.2.1954, s.1-3; 22.6.1954, s.1; 5.8.1955, s.1; 4.4.1956, s.1-3; 15.9.1955, s.1-2; 8.9.1956, s.1) Elazığ Valiliği 1957 yılı içinde 11 köyde sulama suyu çıkarılması çalışması yapmıştır. (Turan Gazetesi, 29.6.1957, s.1)

Vali Hıfzı Ege, 17 Şubat 1954 tarihinde kendisiyle yapılan demeçte zirai gelişmeler ile ilgili önemli bilgiler vermiştir. Bu bilgilerde; 1953 yılında merkeze bağlı bazı köylere tabi afet nedeniyle 10 ton pamuk tohumunun dağıtıldığı, üç adet hububat selektörünün Ankara Zirai Araştırma Enstitüsünden getirilerek köylünün hizmetine sunulduğu, kuraklık dolayısıyla köylüye 1490 ton tohumluk buğday dağıtıldığı, iller bankası vasıtasıyla bir motorlu değirmen ve çırçır evi kurulduğu, bazı köylerin arazi sulama işlerinin halledildiği belirtilmiştir. (Elazığ Gazetesi, 17.2.1954, s.2)

CHP döneminde Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu kapsamında 831.598 dekar arazi dağıtılmışken Menderes hükümetleri 22 Mayıs'tan 1953 Martı'nın sonuna kadar 6 milyon 462 bin 924 dekar arazi dağıtmıştır. (Emiroğlu-Koçyiğit-Kesici, 2012:89) DP'nin Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu kapsamındaki uygulamaları Elazığ'da da açık şekilde görülmektedir. 1951-52-53 ve 54 yıllarında 29 köyün kadastro yapılarak 25.975 adet tapu verilmiştir. 1953 yılında Elazığ'da Tapu Tevzi Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonun çalışmaları kapsamında 1953 yılı içinde Avşan köyünde 340 nüfuslu 105 aileye 6.046.312 dönüm, Holvenk köyünde 253 nüfuslu 67 aileye 2.341.250 dönüm, Hinsor köyünde 165 nüfuslu 42 aileye 164.102 dönüm toprak dağıtılmış ve tapuları verilmiştir. 1953 yılında Elazığ'ın 16 köyünde köylüye topraklarının tapuları verilmeye başlanmış ve bunların 12 tanesinin tapulama işlemi bitirilmiştir. Valilik nezdinde Tapu Kadastro Müdürlüğü tarafından yürütülen tapulandırma çalışmaları 1954 yılında da devam etmiştir. Ocak 1954 tarihinde Mollakendi nahiyesindeki köylerin tapuları vali vekili Kazım Atakul'un da hazır bulunduğu bir törende sahiplerine verilmiştir. Nisan 1954'te kadastro işlemi biten 8 köyün daha tapuları Elazığ Valisinin de katıldığı bir törenle sahiplerine verilmiştir. Bu köyler arasında Hankendi, Göl, Çalolar, Zağfaran, Etmnik köyleri bulunmaktadır. Ocak 1955 tarihinde İçme'ye bağlı Zenteriş köyünde 1.162 kişiye tapuları verilirken, Şubat 1955 tarihinde merkeze bağlı Ali Şan köyünde valinin de katıldığı bir törenle 3.500 adet tapu sahiplerine dağıtılmıştır. (Elazığ Gazetesi,

Emine PANCAR

23.4.1954, s.2; 5.1.1954, s.2; 14.4.1954, s.1-2; 1.3.1955, s.3; Uluova Gazetesi, 15.4.1954, s.1; Yeni Harput Gazetesi, 9.6.1955, s.1)

Elazığ hayvan yetiştiriciliğine müsait bir coğrafyada bulunmaktadır. Bundan dolayı hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvancılığı geçmişten beri yetiştirilmektedir. Osmanlı salnamelerine göre 1894-1908 tarihleri arasında Harput kazasında 9604 koyun, 7684 keçi, 669 inek, 4847 öküz, 13 manda, 91 kısrak, 185 at, 191 katır, 2405 merkep mevcuttur. (Yapıcı, 2009:91) 1950'den sonraki süreçte hayvancılığın geliştirilmesine yönelik olarak hem ahır hayvancılığının teşvik edilmesi hem de veterinerlik sisteminin uygulanmasına önem verilmesi gibi faktörlerin etkisiyle bu alandaki verimlilik arttırılmıştır. 1950 yılında Türkiye genelinde 54,5 milyon olan küçükbaş hayvan sayısı hayvancılıktaki bu gelişmeler sayesinde 76 milyona yükselmiştir. (Şur, 2008:80)

Demokrat Parti döneminde Elazığ'da hayvancılık kapsamında mera alanlarını genişletmek amacıyla Palu'nun Kovancılar köyünde 4 bin dekarlık sahipsiz alan numune mera olarak ele alınmış ve ıslah edilmeye çalışılmıştır. Zararlı ve zehirli otlar ayıklanmış, sel yataklarının durdurulmasına çalışılmıştır. Bu anlamda birçok yerde mera alanları oluşturulmaya çalışılmıştır. Elazığ gazetesinde Süleyman Şükuti Yiğitbaşı imzalı bir haberde Elazığ'da hayvan besiciliğinin vatandaşlar için yeni bir gelir kapısı olacağı anlatılmıştır. Köşe yazısında mera hayvancılığının yanında ahır hayvancılığının da fenni şartlara uygun olarak yapılması gerektiğini, Elazığ'ın hayvan besiciliğine uygun olduğunu belirtmiştir. (Elazığ Gazetesi, 26.2.1954, s.2-3) 1954 yılında hayvancılığın geliştirilmesi ile alakalı Ziraat Bakanlığı tarafından Veteriner Müdürlüğü koordinesinde Baskil, Karakoçan ilçe merkezlerinde Lahan, Kovancılar, Habusu, Erzürük ve Kezin Köylerinde hayvancılık kursları açılmıştır. Açılan bu kurslara 692 vatandaş katılmıştır. (Turan Gazetesi, 28.6.1957, s.1; 2.4.1957, s.1; Elazığ Gazetesi, 14.4.1954, s.1-2;17.5.1956, s.1; 3.4.1957, s.1)

Elazığ Veterinerlik Müdürlüğü at yetiştiriciliğini teşvik ve atçılığın ıslah edilmesi gayesiyle 27 Mayıs 1956 tarihinde at koşusu tertip etmiştir. Yarışmada kazananlara 1.500 lira ödül verilmiştir. Nisan 1957 tarihinde Hayvanları Koruma Cemiyeti Elazığ Şubesi Elazığ Valisi Vefik Kitapçigil'in de katıldığı bir törenle açılmıştır. 1957 tarihinde Elazığ'da salgın hayvan hastalığı olan şap hastalığı nüksetmiştir. Haziran 1957 tarihinde Elazığ'ın ova köylerinde baş gösteren bu hastalıktan dolayı 400 sığır ve 150 koyun telef olmuştur. (Turan Gazetesi, 28.6.1957, s.1; 2.4.1957, s.1; Elazığ Gazetesi, 14.4.1954, s.1-2;17.5.1956, s.1; 3.4.1957, s.1)

DP iktidarı döneminde tarım ve hayvancılığın gelişmesi için Elazığ'da da makine kullanımı, tohum ıslahı, üreticinin kendi toprağına sahip olması, hayvan hastalıklarının önüne geçilmesi, mera alanlarının genişletilmesi, ahır hayvancılığının gelişmesi gibi pek çok alanda ilerleme kaydedildiği anlaşılmaktadır.

İmar Faaliyetleri

Demokrat Parti iktidarı döneminde Türkiye'nin genelinde hem şehir imarına hem de ulaşımına büyük önem verilmiştir. 1950-1960 yılları arasında özellikle karayolları ulaşımına öncelik verilmiştir. Cumhuriyetin kurulmasından 1950 yılına kadar Türkiye'de karayolları 47.080 km uzunluğa ulaşmıştır. Demokrat Parti döneminde ise 14.462 km artış göstererek 1960 yılında 61.542 km uzunluğa ulaşmıştır. (Kongar, 1998:360-361) Elazığ'da 1950'den sonra inşaatlaşma anlamında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Kamu binaları ve konut yapımı şeklinde iki yönde bir gelişme yaşanmıştır. Kamu binalarının yapımı 1952 yılında Palu hükümet konağı inşaatıyla başlamıştır. Bu tarihten sonra 1953 yılında Karakoçan hükümet konağı, Elazığ Cezaevi, Çocuk İslahevi, Palu Cezaevi ve Elazığ Bakteriyoloji binası inşaatlarına başlanmıştır. Bu yöndeki imar işlerine 1954 yılına kadar 1.580.706 lira para harcanmıştır. Mayıs 1954 tarihinde Elazığ Askeri Hastanesinin 1.5 milyon liraya ihalesi yapılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 9.6.1954, s.121.4.1954, s.2; Turan Gazetesi, 18.5.1954, s.1) Şubat 1954 tarihinden Elazığ Çocuk Ceza ve İslah Evi kurulması için ihale yapılmıştır. Elazığ Orman Başmüdürlüğü tarafından Şubat 1954 tarihinde inşaat kursu açılmıştır. Bu kurs 20 gün olup mevzuat ile ilgili teknik bilgiler öğretilmiştir. (Uluova Gazetesi, 10.2.1954, s.1; Elazığ Gazetesi, 17.2.1954, s.2)

Elazığ Valisi Hıfzı Ege, 17 Şubat 1954 tarihinde Elazığ gazetesine bir demeç vermiştir. Demeçte Elazığ'daki imar faaliyetleriyle ilgili olarak verilen bilgilerde; Elazığ Akliye hastanesinde 120 yataklı kadın hastalar servisinin inşaatına başlandığı, 1950 yılında başlanan Elazığ Kuduz Tedavi Merkezinin 1953 yılı itibarıyla tamamlandığı, Palu ve Keban ilçelerinde birer sağlık merkezinin yapılması bakanlıkça onaylandığı ve yerlerinin tespit edildiği, Verem Savaş Derneği tarafından yapımına başlanan 50 yataklı Verem Merkezinin tamamlanmak üzere olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye'de üç adet bulunan ve üçüncüsü de Elazığ'da bulunan Bakteriyoloji Enstitüsünün bakteriyolojik ve serolojik muayeneler yaptığı ve bütün şark illerinin hayvan kontrolünü yaptığı, bu müesseseye ait olan laboratuvarlara 6 adet daha ilave edilmesi için bakanlıkla temas halinde oldukları da anlatılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 17.2.1954, s.2)

Elazığ gazetesinin 29 Ocak 1955 tarihli manşetinde komşu il olan Diyarbakır'a nazaran Elazığ'da inşaatlaşmada bir durgunluk sürecine girildiği dile getirilmiş, emlak, iş, ziraat bankaları ve özel idarenin bir örnek bina yapmaları gerektiği vurgulanmıştır. (Elazığ Gazetesi, 29.1.1955, s.1) Elazığ'da inşaatlaşma mühendislik mesleğini öne çıkarmıştır. Elazığ'daki bu yöndeki çalışmalar mühendis sayısını da arttırmıştır. İnşaat mühendisi sayısının artması üzerine Kasım 1955 tarihinde Elazığ İnşaat Mühendisleri Odası kurulmuştur. (Elazığ Gazetesi, 5.11.1955, s.1) Aralık 1956 tarihinde üç yıl süren Karakoçan hükümet konağı yapılarak resmi bir törenle açılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 22.12.1956, s.1) 2 Ağustos 1957 tarihinde Elazığ milletvekilleri ve Elazığ Valisinin de katıldığı büyük bir merasimle Harput belediye binasının temeli atılmış, Alaca Mescit Camiinde Harput Müzesi açılmıştır. (Akşin,

Emine PANCAR

1999, s.137) Ayrıca Kayabaşı Gazinosunun temelleri atılmış, tamir edilen Kurşunlu Camii açılmış, tamir edilen Arap Baba ve yeni yapılan iki çeşmenin açılışı yapılmıştır. (Turan Gazetesi, 3.8.1957, s.1; Elazığ Gazetesi, 6.8.1957, s.1)

1954 yılında özellikle konut yapımında bir sıçrama yaşanmıştır. Örneğin; Yapı Kooperatifi Elazığ'da 49 adet ev yapımı kararı alırken Mayıs 1954 tarihinde Bahçelievler Yapı Kooperatifi kurulmuş ve 50 adet ev yapım çalışmalarına başlamıştır. Bu gelişmeler yaşanırken Yapı Kredi Bankası da ev yapmak isteyenlere kredi imkânları sunmuştur. (Turan Gazetesi, 6.5.1954, s.1.3) Ağustos 1956 tarihinde Palu ilçesinde 3 blok halinde memur evleri yapımı için ihaleye gidilmiştir. (Elazığ Gazetesi, 11.8.1956, s.1) Ocak 1957 tarihinde daha önce kurulmuş olan Elazığ İşçi Evleri Kooperatifi genişletilerek işçilere 500 adet ev yapılmasına karar vermiştir. Mart 1954 tarihinde Elazığ'ın köy yolları için 200 bin, içme suyu çalışmaları için ise 50 bin ek ödeme çıkarılarak bu alandaki çalışmaların hızlandırılması sağlanmıştır. Harput Belediyesi Mart 1956 yılında Harput'ta ev yapmak isteyenlere bedava arsa vermeyi kararlaştırmıştır. (Turan Gazetesi, 5.1.1957, s.1; Elazığ Gazetesi, 4.3.1954, s.2; 16.3.1956, s.1)

İmar faaliyetleri kapsamında Elazığ Belediyesi Demokrat Partinin ilk dönemi itibarıyla 1951 yılında yol ve kaldırım işine 136.588 lira harcamış, 1952 yılında 7.5 km kara parke çalışması, şehir kütüphanesine 4618 lira harcanarak onarım ve tadilatı, odun pazarı alanı düzenlemesi ve Sümer sinemasının tadilat ve onarım işleri yapılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 21.4.1954, s.2) 1954 yılı içinde şehir kanalizasyonunun ihalesi yapılmıştır. Şehrin elektrik şebekesi yetersiz kaldığından iller bankası tarafından keşfi yapılarak, Saim Gögen firmasına 671 bin lira ile ihale edilmiştir. (Elazığ Gazetesi, 21.11.1955, s.1)

1955 seçimlerinde Demokrat Parti listesinden kazanan Mustafa İspir yerel gazetelerle yaptığı ilk basın toplantısında belediye hizmetleri adına yeni dönemle ilgili olarak; sağlık, fiyat dengesizliği ve temizlik konusunda hassasiyet gösterileceği, şehrin elektrik ve su meselesinin en kısa zamanda halledileceği, ana caddelerin asfaltlanacağı, mahalle arası sokakların gözden geçirileceği, kanalizasyon işinin mali konular çerçevesinde ele alınacağını belirtmiştir. (Elazığ Gazetesi, 21.11.1955, s.1)

Elazığ-Balibey yolu üzerindeki Cip, Erzürük köy yolu onarımı 1950 yılında 5.750 lira harcanarak yaptırılmıştır. 1951 yılında Elazığ-Sivrice yolu, Elazığ-İringil Bucağı yolu, Palu-Karakeban yolunun belli bir kısmı onarılmıştır. 1952 yılı Harput yolu, Elazığ-Mercumat yolu, Elazığ-Baskil yolunun belli kısımları yaptırılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 22.4.1954, s.2; 1.2.1955, s.1;17.4.1954, s.2) 1957 Ağustos ayında Palu-Karaçor karayolu hizmete açılmıştır. (Turan Gazetesi, 8.8.1957, s.1)

Elazığ gazetesinde yayınlanan bir röportajda dönemin Haberleşme Bakanı Muammer Çavuşoğlu Türkiye'deki köy içme sularıyla ilgili şu bilgileri vermiştir; *"1950'den önce köylerimizdeki içme suyunun vaziyeti şöyleydi; 22.559 köyümüzde hiç su yoktu, 20 küsur bini birkaç hayır sahibinin bazı teşebbüsleri istisna edilirse tamamen ecdat yadigârı bazı iptidai tesislere sahip bulunuyordu. 23 bine yakın*

köyün tamamen susuz olduğu o zamanın iktidarınca bilinmeyen bir şey miydi? 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti köylünün diğer ihtiyaçlarıyla beraber köy içme su işini de programladı ve tatbik imkânlarını hazırladı.1951 yılında bu mevzu için bütçeye 5.400.000 1952 yılında 20 milyon 1953'de 25 milyon 1954-55'te 30 milyon lira konuldu.1954 yılı sonuna kadar 4 sene içinde 71.700.000 lira harcandı. 18.548 köye kapalı borular içinde temiz ve sıhhi su getirildi. Bugün yalnız 4.051 köyümüze henüz su gelmemiştir. Bu seneki çalışmalarımızla bunu da temin edeceğiz.” (Elazığ Gazetesi, 13.7.1955, s.1-3)

Elazığ'ın köylerine içme suyu götürülmesi ile ilgili 1953 yılında çalışmalar başlamıştır. Bu çalışmalar kapsamında 1953 yılında 152 köye sağlık şartlarına uygun 234 çeşme yaptırılmıştır. 1954 yılında bu çalışmalar devam etmiş, yıl sonuna kadar 290 köye daha içme suyu götürülmesi ve bu şekilde 1954 yılı sonuna kadar bütün köylere temiz içme suyu götürülmesi planlanmıştır. Şubat 1954 tarihinde Elazığ içme suyu şebekesinin yapım ihalesini Vehbi Koç'un sahibi olduğu şirket almıştır. Şirket bu ihale çerçevesinde kanal açarak borular vasıtasıyla merkeze şebeke suyu getirmiş ve bütün sokaklara şebeke boruları döşemiştir. Bu şekilde vatandaşa evinde şebeke suyu çekme olanağı sunulmuştur. (Elazığ Gazetesi, 15.1.1954, s.2; 22.2.1954, s.2) Elazığ gazetesinde içme suları ile ilgili yapılan bir haberde şu bilgiler yer almıştır; 1930 yılında 24 köyde 24 çeşme yaptırılırken 1951 yılında 45 köye 63 çeşme, 1952 yılında 122 köyde 165 çeşme, 1953 yılında 152 köyde 234 çeşme yapılmış, 99 çeşmenin daha yapımına devam edildiği belirtilmiştir. Elazığ içme suyu konusundaki sıkıntıları gidermek anlamında Şubat 1954 tarihinde içme suyu şebekesi için iller bankasından 1 milyon 600 bin liralık ödenek çıkmıştır. İçme suyundan yararlanmayan vatandaşlar bu çalışma sayesinde suya kavuşmuştur. (Uluova Gazetesi, 8.1.1954, s.1; Elazığ Gazetesi, 15.1.1954, s.2; 5.1.1954, s.1)

Şehir merkezinin içme suyu tesislerinin yapımı için Ocak 1954 yılında ihaleye çıkarılmıştır. (Uluova Gazetesi, 8.1.1954, s.1; Elazığ Gazetesi, 15.1.1954, s.2; 5.1.1954, s.1) Eylül 1956 tarihinde Elazığ'a bağlı Yenice köyünde Teknik Ziraat Müdürlüğü tarafından sulama suyu tesisi açılmıştır. Ekim 1956 tarihinde Ağın'a bağlı 39 köye içme suyu getirilmiştir. 1957 Ağustos ayında Elazığ şehir içi içme suyu şebeke inşaatına milletvekilleri ve valinin de katıldığı bir törenle başlanmıştır. Şebeke inşaatı için 17 milyon lira tahsis edilmiştir. (Yeni Harput Gazetesi, 8.9.1956, s.1;28.10.1956, s.1; Turan Gazetesi, 12.8.1957, s.1)

Demokrat Parti memleketin kalkınması yönünde başlattığı imar faaliyetlerini ülke genelindeki kötü ekonomik gidişe rağmen devam ettirmeye çalışmıştır. Özellikle yolsuz ilçelere yol yapılması, susuz köylere su götürülmesi öncelikli işler arasında yer almıştır. Bu yöndeki faaliyetlerin Elazığ'da da yoğun bir şekilde yürütülmeye çalışıldığı görülmektedir.

Eğitim ve Sağlık Faaliyetleri

Elazığ'da Osmanlı döneminde Müslümanlara ait iptidai ve rüştiye okulları ve Gayrimüslimlere ait cemaat okulları bulunmaktadır. Müslim ve Gayrimüslim okul

oranı 1880-1888 yılı salnamelerine göre Elazığ'da bir rüştiye mektebi ve bir Protestan mektebi (Tonka, 1998:187-188) dâhil olmak üzere toplamda 13 Müslüman, 9 Gayrimüslim mektebi eğitim vermiştir. 1907-1908 tarihleri arasında 2 resmi iptidai, 9 sıbyan mektebi, Amerikan misyonerleri idaresinde iptidai, rüşdiye ve idadi derecelerinde kız ve erkekler için 7 mektep, Fransızların 2 okulu, Kapuçin rahipleri idaresinde 2, Süryani, Protestan idaresinde ise ikişer okul bulunmaktadır. (Aytekin, Yavuz, 1998:205-207; Yapıcı, 2009:77-78) Bu okullar Elazığ'daki eğitim hayatındaki canlılığı göstermesi bakımından önemlidir.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren de eğitim faaliyetlerine büyük önem verilmiştir. Fakat uzun süre istenen seviyeye ulaşılamamıştır. Bunun belki de en iyi örneği Elazığ'dır. Çünkü Elazığ Cumhuriyetin kuruluşundan uzun bir süre sonra dahi eğitim faaliyetlerinde eski hareketliliğine kavuşamamıştır. Memleket genelindeki eğitim faaliyetlerindeki eksikliklere bağlı olarak Demokrat Parti iktidarı, ilköğretimi eğitimde temel kabul etmiştir. İlköğretimde hedef ülkenin en ücra köyüne kadar okulun götürülmesi, okul yapımına uygun olmayan köyler için de yatılı ve gündüzlü bölge okullarının kurulması şeklinde olmuştur.

24.2.1955 tarihli görüşmelerde bütçe encümeni adına konuşan Elazığ milletvekili Ömer Faruk Sanaç, DP'nin eğitim faaliyetlerine verdiği önemi anlatmıştır. DP iktidarı döneminde bütçeden köy okulu inşaatına ayrılan pay artmıştır. Sanaç'a göre Anayasanın 87. maddesi ilk tahsili zorunlu kılmakta olup 3 milyon civarında ilk tahsil çağında çocuk olmasına rağmen kanun hükmü ancak % 50 oranında uygulanabilmektedir. Şimdiye kadar doğrudan okul inşaatının halkın üzerine yüklenmesi vatandaşın eğitim faaliyetlerine karşı ilgisini azaltırken, Demokrat Partinin bu yükü halkın üzerinden alması vatandaşı rahatlatmıştır. DP dört yıl zarfında maarif davasına verdiği önemi göstererek, eğitime ayrılan bütçeyi 12 milyon civarında arttırmıştır. Ayrıca on iki senede bütün köylerin ilkokula kavuşturulması yolunda her yıl 40 milyon lira tahsisat ayrılması yönünde bir program da hazırlanmıştır. (TBMM, TD, D.10, C.5, B.48, s.638) Sanaç 26.12.1956 tarihinde mecliste yaptığı konuşmasında da "18 bin köyünde ilkokul bulunmayan bir memlekette maarif davasına ne kadar önem verilse azdır" diyerek hükümetin maarif davasına önem vermesinin zorunluluk olduğunu belirtmiştir. (TBMM, TD, D.10, C.15, B.21, s.291)

Demokrat Parti döneminde Elazığ'da eğitim faaliyetleri kapsamında 1950-1953 yılları arasında 38 yeni köy okulu inşa edilmiş, 32 köy okulunun da onarımı yapılmıştır. Bunlar için 1.003.884 lira para harcanmıştır. 1953 yılında Atatürk ve Cumhuriyet ilkokullarında birer halk dershanesi açılmış, Mustafa Paşa ve Yeni mahallede iki ilkokul binasının ihalesi yapılarak inşaatlarına başlanmıştır. Harput bucağında 100 yataklı bir yetiştirme yurdu açılmıştır. Bu yurttan 53 erkek 18 kız çocuğu barınmıştır. Kız Öğretmen Okulunun ek bina inşaatının ihalesi yapılarak inşaatına başlanmıştır. (Elazığ Gazetesi, 25.4.1954, s.2; 17.2.1954, s.1-3)

Türk Eğitim Derneği Elazığ'da lise okuyan taşradaki öğrencilerin barınması için 1954 tarihinde bir yurt yaptırma kararı almıştır. Baskil ilçesinde bir ortaokul temeli atılmıştır. (Turan Gazetesi, 6.2.1954, s.1;14.9.1954, s.1) Elazığ'da hiç okuma yazma bilmeyenlere Atatürk okulunda gece okulu açılarak okuma yazma öğretilmiştir. Hozat ilçesinde Hozat İlkokul Yapım ve Onarım Derneği Şubat 1954 tarihinde kurulmuştur. Derneğin gayesi ilkokulların onarım ve yeni kurulacak olan okul binalarının yapımı için çalışmaktır. (Elazığ Gazetesi, 20.1.1954, s.1; 15.2.1954, s.1-2) Nisan 1954 tarihinde iki ilkokulun temelleri Elazığ valisinin de katıldığı bir törenle atılmıştır. (Uluova Gazetesi, 24.4.1954, s.1; Elazığ Gazetesi, 23.4.1954, s.1) Kasım 1954 tarihinde Elazığ merkezde yeni inşaatı bitmiş olan Gazi Osman Paşa ilkokulu törenle eğitime başlamıştır. Elazığ'da Eylül 1955'te çıkan bir habere göre Elazığ'daki eğitim kurumlarıyla ilgili olarak 7 ilkokul, 1 ortaokul, 1 lise, 1 imam hatip okulu, 1 sanat okulu ve Fırat Koleji ismiyle bir adet Amerikan koleji bulunmaktadır. 1955 Temmuz ayında Elazığ'da Çocuk İslah Evi kurulması kararlaştırılmış ve Bayındırlık Bakanlığı tarafından arsa tahsisi çalışmaları yapılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 20.11.1954, s.1; 14.9.1955, s.1;11.7.1955, s.1) Kasım 1955 tarihinde gazetecilerle bir görüşme yapan Elazığ Valisi Turgut Eğilmez, Elazığ'da daha önce üniversite için tahsis edilen arazide Nafia Teknik Okulunun kurulacağını belirtmiştir. (Turan Gazetesi, 10.11.1955, s.1) 1956 yılında Palu ilçesinde bir ortaokulun yapımına başlanmıştır. (Elazığ Gazetesi, 18.8.1956, s.1) Eylül 1956 tarihinde Karakoçan ortaokulunun temelleri atılmış, (Turan Gazetesi, 15.9.1956, s.1) Kasım 1956 tarihinde ise Baskil ortaokulu açılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 26.11.1956, s.1)

Demokrat Parti döneminde Elazığ'da eğitim alanında yürütülen bu olumlu faaliyetler yanında kütüphanecilik konusunda da gelişmeler yaşanmıştır. Kütüphanecilik konusunda Elazığ tarihte önemli bir konumda olmuştur. Osmanlı salnamelerine göre Harput'ta 8 adet kütüphane mevcuttur. Demokrat Parti döneminin 1954 yılında Elazığ'ın merkezinde şehir kütüphanesi hizmete açılmıştır. (Yapıcı, 2009:65) Elazığ ve Harput Halkevlerindeki kitapların bu kütüphaneye alınması planlanmıştır. (Elazığ Gazetesi, 26.4.1954, s.2)

Elazığ'da Atatürk Üniversitesinin kurulması için birçok girişimde bulunulmuştur. Bu kapsamda Temmuz 1954 tarihinde Elazığ Valisi Hıfzı Ege beraberinde belediye başkanı ve milli eğitim müdürünün de içinde olduğu bir heyetle çeşitli temaslarda bulunmak için Ankara'ya gitmiştir. Ziyaretin esas gündemi Elazığ'a yapılması düşünülen üniversite konusu olmuştur. Ziyaret çerçevesinde Milli Eğitim bakanıyla görüşülmüş, daha önce sadece ziraat fakültesi kurulması düşünüldükten sonra bütün fakültelerin kurulması karara bağlanmıştır. Üniversitenin kurulması için oluşturulan heyet Şubat 1954 tarihinde bazı yerleri istimlak etmiştir. İstimlak edilen yerlerde toprak sahiplerine verilen meblağlara itiraz etmeyenlerin isimleri gazetede neşredilerek onurlandırılmış ve örnek teşkil etmesi sağlanmıştır. (Elazığ Gazetesi, 22.7.1954, s.1; 18.2.1954, s.2; Turan Gazetesi, 13.2.1954, s.1)

Elazığ Gazetesi köşe yazarlarından Dr. Mutemir Yazıcı topraklarını istimlak etme konusunda kolaylık sağlayan köylülere köy isimlerini de belirterek yazılarında teşekkür etmiştir. Topraklarını istimlak ettirmek istemeyen veya çok fahiş fiyatlar isteyen köylülere başta vali olmak üzere birçok yetkili birebir görüşmek suretiyle ikna etmeye çalışmıştır. Temmuz 1954 tarihinden kurulması karara bağlanan Atatürk Üniversitesinin kuruluş çalışmalarını hızlandırmak gayesiyle "Atatürk Üniversitesi Koruma ve Geliştirme Derneği" kurulmuştur. (Elazığ Gazetesi, 23.7.1954, s.1; 5.7.1954, s.1; 10.7.1954, s.1; 10.7.1954, s.1) Ekim 1954 tarihinde Atatürk Üniversitesiyle ilgili tetkiklerde bulunmak üzere 5'i Amerikalı bilim adamı 6'sı da Türk eğitimci olmak üzere toplam 11 kişilik bir heyet Elazığ'a gelmiştir. Atatürk Üniversitesi Koruma ve Geliştirme Derneği 1954-1955 yılbaşında üniversiteyi Elazığ'da sembolize eder şekilde hazırlattığı kartpostalları başta Cumhurbaşkanı olmak üzere bütün bakanlar, milletvekilleri, valiler, belediye başkanları ve gazetecilere yılbaşı tebriki olarak göndermiştir. Bu şekilde Türkiye çapında bir propaganda yapılarak üniversitenin Elazığ'da kurulmasına olan istek yüksek makamlara tekrar hatırlatılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 8.10.1954, s.1; 28.1.1955, s.1; 12.3.1956, s.1-3)

Tüm bu çalışmalar Atatürk Üniversitesinin Elazığ'da kurulmasına yetmemiştir. Mart 1956 tarihinde üniversitenin Erzurum'da kurulması kararlaştırılmıştır. Bu gelişme üzerine Atatürk Üniversitesi Koruma ve Geliştirme Derneği yıllık toplantısını yapmış ve kapanmayı gündemine almışsa da bu kararın ertelenmesi gerektiği vurgulanarak bundan vazgeçilmiştir. (Elazığ Gazetesi, 8.10.1954, s.1. ; 28.1.1955, s.1.; 12.3.1956, s.1-3) Temmuz 1956 tarihinde Elazığ Kız Enstitüsünde köy kadınları gezici kurslarına öğretmen yetiştirmek için kurs açılmıştır. İki ay süreli olan bu kursa 60 öğrenci katılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 9.7.1956, s.1-3) Mart 1957 tarihinde Türk Kadınlar Birliği Elazığ şubesi kadınlara mahsus okuma yazma kursu açmıştır. 21 Mart 1957 tarihinde Mehmet Zeki İlkokulunda bayan öğretmenler tarafından haftanın her Perşembe ve Cuma günleri verilecek kurstan öğrenciler ücretsiz faydalanması amaçlanmıştır. Elazığ Lisesi ve Yoksul Öğrencileri Koruma Cemiyeti girişimleri sonucunda 19 Mayıs 1957 tarihinde Elazığ merkezde bir ortaokulun temelleri atılmıştır. Ortaokul bulunmayan Keban ilçesinde Ağustos 1957 tarihinde bir ortaokulun temelleri valinin de katıldığı bir törenle atılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 7.3.1957, s.1. ;17.5.1957, s.1. ;13.8.1957, s.1)

Demokrat Parti döneminde Sağlık alanında yapılan gelişmeler kapsamında 1951 yılında 25 yataklı Kuduz Tedavi Evi inşa edilerek hizmete girmiş, Verem Savaş Derneğine 50 yataklı bir Verem Merkezi binası yapılmıştır. 1953 yılında Elazığ merkezde Trahum Savaş Dispanseri, merkeze bağlı Perçenç ve Han köylerinde birer verem evi açılmıştır. Akıl ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, Palu Sağlık Merkezi, Palu Doktor Evi ve Keban Sağlık Merkezinin ihaleleri yapılarak inşaatlarına başlanmıştır. Elazığ'da sağlık hizmetlerine 1954 yılına kadar 925.571 lira harcanmıştır. (Elazığ Gazetesi, 23.4.1954, s.2)

Elazığ gazetesi yazarlarından Hadi Koçdemir Şubat 1954 tarihinde çıkan bir yazısında Elazığ'da doktor sıkıntısından şikâyet etmiştir. Ehliyet sınavı için Elazığ devlet hastanesinde KBB uzmanı olmadığı için vatandaşlar Malatya'ya gitmek durumunda kalmışlardır. Bakanlıktan bu yönde uzman istenmesine rağmen müspet bir netice alınamamıştır. (Elazığ Gazetesi, 23.2.1954, s.2-3) Elazığ'a bağlı Keban ilçesinde Haziran 1954 tarihinde sağlık merkezi binasının temelleri atılmıştır. Bu merkezde 1 operatör, 1 dâhiliye uzmanı, 1 ebe bulunacak ve ilçenin aşı, doğum ve hamilelik hizmetleriyle meşgul olacaktır. Merkezin temel atma töreni münasebetiyle konuşan Elazığ İl Sağlık Müdürü Visali Azergün; sağlık işlerine 1948 yılına kadar önem verilirken bu tarihten sonra eski ehemmiyetin verilmediğini ama 1950'den sonra layık olan önemin tekrar verilmeye başlandığını belirtmiştir. (Elazığ Gazetesi, 23.6.1954, s.1)

Ocak 1955 tarihinde Akliye Hastanesinde yapılan 120 yataklı yeni merkez Elazığ valisi Hıfzı Ege'nin de katıldığı bir törenle açılmıştır. (Uluova Gazetesi, 18.1.1955, s.1.; Elazığ Gazetesi, 18.1.1955, s.1.) 13 Eylül 1955 tarihinde Elazığ gazetesinde çıkan bir haberde Elazığ'da hastane sayılarıyla ilgili olarak dispanserin dışında Akıl Hastanesi, Cüzzam Hastanesi, Trahom Hastanesi, Kuduz Hastanesi, Memleket Hastanesi ve Asker Hastanesi olmak üzere yedi hastane bulunduğu belirtilmiştir. (Elazığ Gazetesi, 13.9.1955, s.1) Elazığ'da kurulmuş olan Cüzzam Hastanesi'nin şehrin içinde bulunuyor olması yıllarca halk tarafından tepkiyle karşılanmıştır. DP milletvekilleri 1955 yılında Cüzzam hastanesinin başka bir taşınması konusunda Sağlık Bakanlığı nezdinde bir takım girişimlerde bulunmuşlardır. DP Elazığ milletvekili Ömer Faruk Sanaç mecliste yaptığı konuşmasında, hastanesinin naklinin sadece umumi durum itibarıyla hastalığın sirayeti bakımından değil aynı zamanda halkın üzerindeki menfi tesiri bakımından da gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu yönde Haziran 1955 tarihinde Sağlık Bakanı Behçet Uz Elazığ'da konuyla ilgili incelemelerde bulunmuş ve hastanesinin farklı bir yere taşınmasına karar verilmiştir. (Elazığ Gazetesi, 5.7.1955, s.1; Yeni Harput Gazetesi, 23.6.1955, s.1; TBMM, TD, D.10, C.16, B.31, s.226)

Temmuz 1955 tarihinde Elazığ'ın bazı köylerinde boğmaca hastalığı bir salgın halini almıştır. Bu yönde valilik tarafından uzman bir sağlık heyeti gönderilerek hastalığın başka yerlere sirayet etmesi önlenmiştir. (Elazığ Gazetesi, 6.7.1955, s.2) 1956 Ağustos ayında Palu ilçesinde bir sağlık merkezi açılmıştır. (Yeni Harput Gazetesi, 3.10.1956, s.1; Elazığ Gazetesi, 9.8.1956, s.1) Eylül 1956 tarihinde İşçi Sigortaları Dispanseri açılmış, (Uluova Gazetesi, 6.9.1956, s.1) Ekim 1956 tarihinde ise Verem Savaş Derneği tarafından Verem Merkezi ve Göğüs Hastalıkları Merkezi açılmıştır. (Elazığ Gazetesi, 6.10.1956, s.1)

Şubat 1954 tarihinde Elazığ valisi Hıfzı Ege ile milletvekillerinden Ömer Sanaç ve M. Şevki Yazman'ın da katıldığı kız öğrenciler arası kapalı spor yarışmaları düzenlenmiştir. Uzun atlama ve voleybol yarışmalarına 19 sporcu katılmış ve kazanan sporculara ödülleri takdim edilmiştir. (Elazığ Gazetesi, 12.2.1954, s.1-2)

Emine PANCAR

Şubat 1954 tarihinden Elazığ Kültür Derneği Sümer Sinema salonunda vali ve milletvekillerinin de katıldığı bir eğlence gecesi tertip etmiştir. Gece lise öğrencileri “Andavat Palas” isimli bir komedi oyunu sergilemiş ve ardından şarkılar, şiirler okunmuş ve halk oyunları gösterisi yapılmıştır. Erkek Sanat Enstitüsü yıllık 1954 Haziran ayında yıllık sergisini açmıştır. Ekim 1954 tarihinde gazeteci Çetin Altan Elazığ’a gelerek Öğretmenler Lokalinde Avrupa Birliği konusunda bir konferans vermiştir. Kız Öğretmen Okulu, özel günlerde çeşitli etkinlikler yaparak hem öğretmen hem de öğrencilerin moral ve motivasyonu yükseltmeye çalışmıştır. Bu etkinliklerden bir tanesini de 1955 yılbaşında gerçekleştirmiştir. 24 Kasım 1955 tarihinde Elazığ Valiliğinin himayesinde Kız Öğretmen okulu salonunda bir resim sergisi açılmıştır. Amerikan Haberler Merkezi tarafından organize edilen “Amerikan Resim Sanatından Seçme Eserler” isimli sergi Amerikan tarihinde resim sanatının gelişimini anlatmaktadır. Sergi bir hafta boyunca bütün vatandaşlara açık tutulmuştur. (Elazığ Gazetesi, 16.2.1954, s.1. ; 24.6.1954, s.1. ;4.10.1954, s.1. ;1.1.1955, s.1. ;25.11.1955, s.1)

Sosyal Faaliyetler

DP döneminde 1953 yılının dış ticaret hacmine dönem boyunca ulaşamamıştır. Milli hasılda bu daralmaya paralel bir düşme olmadığı için ekonomi görece olarak dışa kapanarak gelişmiştir. 1954 öncesinde ithalatın %20-%25'ini oluşturan tüketim mallarının ithalattan payı %10'un altına düşmüştür. Bu gerileme bir yandan mal yoklukları, kuyruklar ve karaborsayı, bir yandan da ithalatı tüketim mallarında ikame eden bir sanayileşme sürecine yol açmıştır. (Boratav, 2011:348) Ekonomik yapıdaki bu durumu yerelde Elazığ'da görmek mümkündür. Elazığ'da 1954 tarihinde civardaki birçok ilde olduğu gibi toz şeker sıkıntısı yaşanmıştır. Elazığ gazetesinin haberine göre o tarihlerde hiçbir bakkalda toz şeker bulunmamıştır. 1955 Ocak ayında Elazığ'da şeker, Şubat ayında ise kahve sıkıntısı baş göstermiştir. Öyle ki kahve bulunamayınca kahvehaneler bir süre sadece çay satmak durumunda kalmışlardır. Şeker sıkıntısının artması üzerine belediye Mayıs 1955 tarihinde aldığı bir kararla park önünde perakende olarak şekeri halka satmaya başlamıştır. (Elazığ Gazetesi, 25.6.1954, s.1.; Turan Gazetesi, 28.2.1954,s.1.; 21.5.1955, s.1) Temmuz 1955 tarihinde Elazığ Valiliğine 60 ton şeker ve 1800 kg çay tahsis edilerek şeker sıkıntısı kısmen çözülmüştür. (Yeni Harput Gazetesi, 26.7.1955, s.1.; Turan Gazetesi, 8.7.1955, s.1) Elazığ'a gelen bu çay, bayilere dağıtılarak vitrinlere konulması ve halka satışı yapılması istenmiştir. Fakat bazı bayilerin aldıkları çayı vitrinden indirmesi ve saklaması nedeniyle haklarında soruşturma açılmıştır. (Turan Gazetesi, 21.7.1955, s.1.; 28.7.1955, s.1.; Elazığ Gazetesi, 9.7.1955, s.1) Mart 1957 tarihinde Elazığ'a halka dağıtılmak üzere bir miktar kahve tahsis edilmiştir. Bu kahve halka gaz karneleri vasıtasıyla bayiler tarafından aile başı 10 gr olarak dağıtılmıştır. Mayıs ayında ise 2 ton çay ve 2 ton kahve tahsis edilmiştir. Halka gaz kuponları vasıtasıyla bir paket çay ve 100 gr kahve dağıtılmıştır. (Turan Gazetesi, 30.3.1957, s.1.; 24.5.1957, s.1)

Elazığ'da 1955 yılına kadar ulaşımda faytonlar kullanılmıştır. Yeni Harput gazetesinde Av. Dursun Çolakoğlu 1955 Haziran ayında yazdığı bir yazıda Elazığ'ın artık toplu taşıma aracı olan otobüslerin şehir içinde kullanılması gerektiğini, nüfusun artmaya başladığını fayton vasıtalarının ise hem ihtiyaca cevap veremediğini hem de halkın bütçesine uygun olmadığını belirtmiştir. (Yeni Harput Gazetesi, 24.6.1955, s.1) Şehir içinde faytonlar ulaşımda kullanılırken şehir ve köyler arasında toplu taşımaya geçilmiştir. Fakat bununla ilgili de bir takım şikayetler gazete sayfalarına yansımıştır. Konuyla ilgili olarak Elazığ gazetesinin halkın şikâyetlerinin yayınlandığı "Vatandaş Diyor ki" isimli köşede bir yazı yayınlanmıştır. Ocak 1956 tarihli yazıda köy otobüs işletmelerinden dert yakınılmıştır. Köy otobüs işletmesinin iki üç sene evvel faaliyete girdiği ama bu uygulamanın tam olarak düzene girmediği otobüslerde yolcu kontrolü, kalkış saatleri kontrolü yapılmadığı için özellikle şehre uzak olan yerlerde ikamet eden vatandaşların mağdur edildiği belirtilmiştir. (Elazığ Gazetesi, 6.1.1956, s.2)

Elazığ'da elektrik konusu sosyal hayat adına problemlili olan bir konudur. Şehrin elektriği elektrik motoru vasıtasıyla sağlanmakta ve bu motorlar çoğu zaman arızalandığından elektrik kesilmekte ve günlerce şehir elektriksiz kalmaktadır. Bu anlamda 1954 Ocak ayında gazetelere yeni bir motorun alındığı haberleri yansımıştır. Buna göre Nisan ayında 500 beygirlik bir elektrik motorunun Elazığ'a geleceği Ocak ayından duyurulmuştur. (Turan Gazetesi, 7.1.1954, s.1) Nisan 1954 tarihinde Hazar gölünden enerji üretilmesi ve akabinde çevre arazilerinin sulanması gayesiyle Gölcük Hidroelektrik tünelinin çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar bittikten sonra Guleman ve Maden işletmeleri bol enerjiye kavuşulması, sulama ve zirai verim artışının sağlanması planlanmıştır. Gölcük Hidroelektrik tünelinin ikinci kısım ihalesi Ocak 1955 tarihinde yapılarak bir buçuk yılda bitirilmesi karara bağlanmıştır.

Sonuç

Demokrat Parti 27 yıllık tek parti iktidarı sonrasında iktidara gelmiştir. Memleket her bakımdan imkansızlıklar, çözüm bekleyen büyük sorunlarla karşı karşıyadır. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ekonomik kalkınma, demokrasiyi işletme, sosyal refah adına yeterli yol alınamamıştır. II. Dünya Savaşının sancılı yıllarında halktan daha da kopan ve ekonomik sorunların üstesinden gelebilmek için sert tedbirlere başvuran CHP yönetiminden duyulan hoşnutsuzluğa karşı Demokrat Partinin halkın karşısına çıkarken yeni söylemler geliştirmesi, yeni bir siyaset anlayışı ortaya koyması gerekmektedir. Hatta sadece bu da yeterli olmayıp kırsalın sorunlarını yerinde görüp analiz edecek, halkla iç içe bulunup doğru çözümler üretecek güçlü yerel teşkilatlara ihtiyaç vardı.

Demokrat Partiyi on yıl iktidarda tutan en önemli unsurdan biri şüphesiz yerel örgütlerinin bu dinamizmi ve halkla el ele vererek çalışmasıdır. Nitekim Menderes'in ifade ettiği gibi halkın çoğu köylerde yaşamaktadır. Köylerde ise

Emine PANCAR

Üretim toprağa bağlıdır. Toprak tohum ister, makine ister, sulama, gübreleme ister. Bunları köylünün tek başına yapması mümkün değildir. Devlet retimi kolaylaştıracak her yola başvurmak zorundadır. Bu siyasi düşüncelerle hareket eden Demokrat Parti kırsalda ciddi bir dönüşümün başlamasında etkili olmuştur. Halk ile kurulan yakın temas neticesinde artık taşradan merkeze bölgenin sıkıntılarını, isteklerini duyurmak isteyen heyetler gönderil olmuştur. Elazığ'ın gelişmesi, yeni iş imkanlarının açılması için fabrikaların kurulması istenmiştir. Elazığ'ın eğitim faaliyetleri açısından eski canlı günlerine kavuşması için Atatürk niversitesinin Elazığ'da açılması amacıyla kartpostallar basılmış, heyetler gönderilmiş, araştırma için gelen yetkililere bölgenin niversiteye olan ihtiyaı anlatılmıştır.

Elazığ'da vatandaşın farkındalıklarının artmasına paralel olarak siyasilerden beklentileri de artmıştır. Başta şeker fabrikası olmak üzere iplik ve dokuma fabrikası, özel teşebbüsün kurduğu yağ, un, makarna fabrikaları bu dönemde ekonomiye kazandırılmıştır. Tarım ve hayvancılık alanında ise 1954-57 yılları arasında ülke genelindeki duruma paralel olarak sanayideki kadar bir gelişme gösterdiği söylenemese de DP iktidarı öncesine göre bu alanlarda da bir canlanma olduğu görülmektedir. Demokrat Parti döneminde Elazığ da önemli gelişmelerden biride imar faaliyetlerinde olmuştur. Bu kapsamda hizmet kurumları olarak birçok hükümet konağı, hastane, okul, ocuk islahevi ve cezaevi inşa edilmiş, konut olarak yapı kooperatifleri vatandaşlara yeni evler inşa etmiştir. şehir ve köy içme suyu çalışmaları ile yol ve köprü onarım çalışmaları bu dönemin ne çıkan icraatlar arasında sayılmaktadır. Bu bağlamda söz konusu çalışmada Demokrat Parti döneminde Elazığ'da sanayi ve ticaret sektöründe önemli gelişmelerin kaydedildiği ve Elazığ'ın imarı konusunda ciddi alt ve üst yapı çalışmalarının yapıldığı anlaşılmaktadır.

Kaynakça

Resmi Yayınlar

TBMM Tutanak Dergisi

Gazeteler

Elazığ Gazetesi

Turan Gazetesi

Yeni Harput Gazetesi

Demokrat Elazığ Gazetesi

Uluova Gazetesi

Kitap ve Makaleler

Ağaoğlu, S. (2011). *Arkadaşım Menderes İpin Gölgesindeki Günler*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.

Aksın, A. (1999). *19.Yüzyılda Harput*. Elazığ: Ceren Matbaacılık.

- Alptekin, Ç. (1992). "Selçuklular Zamanında Harput". *Tarih İçinde Harput*, Elazığ: 45-57.
- Aytekin, H. ve YAVUZ, N. (24-27 Eylül 1998). "İkinci Meşrutiyet Döneminde Elazığ İli Eğitim Sistemi", *Dünü Bugünüyle Harput*, Elazığ; Türkiye Diyanet Vakfı Elazığ Şubesi Yayınları: 193-209.
- Baytal, Y. (2007). "Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları". *Atatürk Yolu Dergisi*, 40, 545-567.
- Boratav, K. (2011). *İktisat Tarihi*. Çağdaş Türkiye, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Coşar, N. (2005). "Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası". Ankara; *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 60(1), 29-58.
- Elazığ İl Yıllığı*. Elazığ Bingöl Matbaa, 1970.
- Emiroğlu, A., Koçyiğit N., KESİCİ, S. (2012). "Demokrat Parti Yönetiminde Ekonomik Politikalar". *Tarihin Peşinde*, 8, 73-92.
- Karpat, K. (2012). *Türk Siyasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yay.
- Kepenek, Y. (2012). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul; Remzi Kitabevi.
- Koçak, C. (2010). *Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları İkinci Parti*. C.1, İstanbul; İletişim Yay.
- Kongar, E.(1998). *21.Yüzyıldı Türkiye*. 15.Baskı, İstanbul; Remzi Yayınevi.
- Oktar, S., Varlı A. (2010). "Türkiye'de 1950-54 Döneminde Demokrat Parti'nin Tarım Politikaları". *İ.İ.B.F.*, 28 (1), 1-22.
- Şur, Ş.(2008). "Atatürk İlkeleri ve Demokrat Parti İktidarı". Yüksek Lisans Tezi, Ankara; *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü*.
- Takım, A. (2012). "Demokrat Parti Dönemi Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67, 157-187.
- Temiz, C. (2000). Cumhuriyetten Günümüze Elazığ Basını. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekeli, İ.-İlkin, S. (2004). *Cumhuriyetin Harcı*, İstanbul: İstanbul Bilgi Ün. Yay.
- Tonka, B.N., (24-27 Eylül 1998). "Harputta Amerikan Misyoner Okulları", *Dünü Bugünüyle Harput*. Elazığ; Türkiye Diyanet Vakfı Elazığ Şubesi Yayınları, 185-191.
- Ünal, M. A. (1992). "16. ve17. Yüzyıllarda Harput Sancağının Demografik Yapısı". *Tarih İçinde Harput*, Elazığ: 89-99.
- Yapıcı, S.(2009). *Osmanlı Salnamelerinde Harput(1869-1908)*. Elazığ; Eleskav Yayınları.
- Yılmazçelik, İ. (1999). "Cumhuriyet Sonrası Elazığ'da Tarım-Ticaret Ve Sanayi (1923-1938)". Elazığ; *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1): 235-280.
- Zürcher, E.J. (2001). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yay.